

บทที่ 1

บทนำ: การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงชาติบ้านเมืองสู่ความทันสมัย (modernization) ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตยในปี พ.ศ. 2475 ได้นำพาอิทธิพลของกระแสวัฒนธรรมตะวันตกไหลบ่าเข้าสู่ไทย วงวิชาชีพและวิชาการด้านสถาปัตยกรรมได้พัฒนาไปในทิศทางคู่ขนานกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม พร้อมกับการรับรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern Architecture) ทำให้งานสถาปัตยกรรมที่ก่อร่างขึ้นในประเทศไทยอิงรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกเป็นที่ตั้ง (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร และคณะ, 2536)

ทั้งนี้ สภาพการณ์ดังกล่าวนำไปสู่ความเสื่อมสลายของเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรมที่พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง การตกอยู่ท่ามกลางกระแสของสังคมยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ยิ่งเร่งเร้าให้วัฒนธรรมท้องถิ่นอันมีเอกลักษณ์ของไทยถูกกลืนกลายไป แม้มีความพยายามทวนกระแสเพื่อให้มีการสานต่อเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรม แต่ก็ไม่มีความต่อเนื่อง ขาดเป็นช่วง ๆ โดยเฉพาะวงการสถาปัตยกรรมของไทยได้ปล่อยปละละเลยเรื่องนี้มานาน โดยถือว่าเป็นเรื่อง ‘ใครอยากทำก็ทำ’ (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, 2539: 53) รวมทั้งยังต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการพัฒนารูปแบบที่ต่อเนื่องจากอดีต เนื่องจากในอดีตสถาปัตยกรรมจำกัดอยู่เพียงประเภทวัง วัด และบ้าน ไม่มีสถาปัตยกรรมประเภทอื่นที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ (ปรีชา นวประภากุล, ประวิศ ประทีป และสุวิทย์ วรรณญาพร, 2541: 44)

ในหลายกรณี งานสถาปัตยกรรมสำคัญในบริบทสังคมปัจจุบันมีความพยายามในการสร้างสรรค์ให้แสดงเอกลักษณ์ไทย แต่กลับไม่ประสบความสำเร็จ โดยไม่ได้รับการยอมรับ อาทิ

อาคารท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ ผู้ออกแบบอ้างว่า “.....เป็นอาคารขนาดใหญ่ที่ไม่เคยมีรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยมาก่อน จะไม่เหมาะสมเท่ากับอาคารที่ใช้รูปแบบ

และโครงสร้างทันสมัย สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี” (สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2540) และหันไปสร้างความเป็นไทยด้วยการนำศิลปวัตถุ เช่น ศาลา มณฑป โขลงช้าง เป็นต้น มาประดับไว้ภายในอาคารและบริเวณสวน

โรงแรมแมนดาริน โอเรียนเต็ล ดาราเทวี (ภาพ 1-1) ใช้วิธีการสร้างเอกลักษณ์ไทยด้วยการลอกเลียนรูปแบบของวัดไทใหญ่มาใช้โดยตรง การนำรูปแบบวัดมาใช้อาคารประเภทโรงแรมกลายเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นด้านการนำอาคารทางศาสนาซึ่งเป็นรูปแบบของ ‘โลกศักดิ์สิทธิ์’ มาใช้อาคารเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจที่ใช้ในชีวิตของคนทั่วไปซึ่งอยู่ใน ‘โลกฆราวาส’ (ชาติรี ประกิตนันทการ, 2554: 121)

ภาพ 1-1 โรงแรมแมนดาริน
โอเรียนเต็ล ดาราเทวี
(ที่มา: ผู้วิจัย, ธันวาคม 2554)

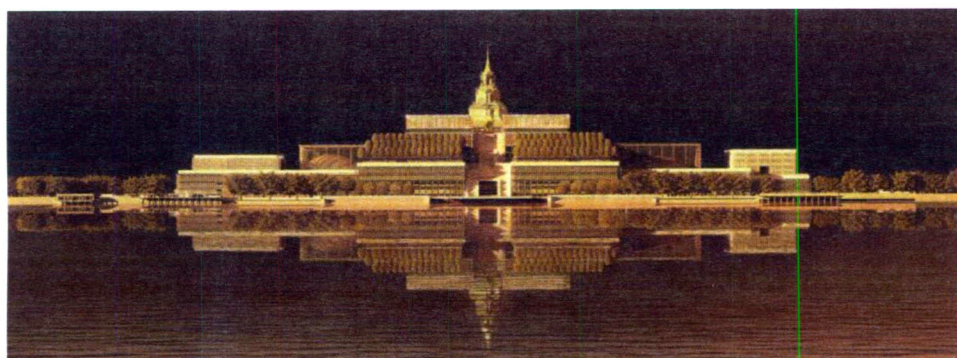

อาคารศาลฎีกาใหม่ ซึ่งจะสร้างขึ้นแทนอาคารศาลฎีกาหลังเก่าที่ถูกทุบทิ้ง ใช้รูปแบบอาคารหลังคาจั่ว ประดับด้วยเครื่องลายทองเช่นเดียวกับวัดและวัง ทั้งยังมีขนาดใหญ่โตและสูงกว่าวัดพระแก้วและพระบรมมหาราชวัง จนได้รับการทักท้วงจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ทั้งประเด็นด้านการรื้อทำลายอาคารหลังเก่าที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและความไม่เหมาะสมของรูปแบบอาคารใหม่ (สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2551; ปองขวัญ สุวัฒนนา ลาซูล, 2556)

อาคารรัฐสภาไทย (แห่งใหม่) (ภาพ 1-2) มีการนำเอารูปแบบเจดีย์ทรงมณฑป ซึ่งเป็นพุทธสถาปัตยกรรมไปไว้ที่ส่วนบนสุดของอาคารตามคติไตรภูมิ ซึ่งถูกกล่าวเชิงตำหนิว่า

“อาคารรัฐสภานี้ไม่ควรผูกติดกับศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ควรมีความเป็นกลางพร้อมกับการสร้างสรรค์ “เอกลักษณ์ไทย” ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องคิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ และให้เกิดความแตกต่างกับสถาปัตยกรรมในอดีตที่มักยึดติดกับรูปแบบของวัดและวัง”

(สมาคมสถาปนิกสยามฯ, 2553: 102 อ้างถึง วิมลสิทธิ หรยางกูร, 2553)

ภาพ 1-2 รูปด้านแม่น้ำ อาคาร
รัฐสภาไทย (แห่งใหม่)
(ที่มา: สมาคมสถาปนิกสยามฯ,
2553: 85)

กรณีตัวอย่างข้างต้นสะท้อนปัญหาในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในบริบทของสังคมสมัยใหม่ของวงการสถาปัตยกรรมของไทย ทั้งประเด็นการหลีกเลี่ยงที่จะสร้างเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรม การใช้รูปแบบจากอดีตกับประเภทอาคารที่ไม่เหมาะสมและขัดต่อขนบฐานานุลักษณะ การหยิบยืมรูปแบบจากอดีตมาใช้โดยไม่มีการประยุกต์หรือดัดแปลงให้สอดคล้องกับปัจจุบันสมัย

สภาพการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การจัดทำโครงการวิจัย **การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่** ซึ่งเป็นชุดโครงการวิจัยที่ประกอบด้วย 6 โครงการย่อย โดยมีโครงการวิจัย **การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม** (Architectural Configuration) เป็นหนึ่งใน 6 โครงการ

ในที่นี้ การก่อรูปทางสถาปัตยกรรมซึ่งถือเป็นแม่บทสำคัญลำดับต้น ๆ ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ มีเนื้อหาสาระครอบคลุมแนวทางใน 3 ประการหลัก ดังนี้

1. **การวางผัง** เป็นการกำหนดตำแหน่งและขอบเขตของอาคารลงบนพื้นที่ปลูกสร้าง ซึ่งการมีแบบแผนเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดทิศทาง การสร้างแนวแกนอ้างอิง การสร้างความสูงต่ำต่างระดับของพื้นที่ และการจัดลำดับ

การเข้าถึง ล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการก่อให้เกิดความเป็นไทยในงานสถาปัตยกรรม

2. **การจัดกลุ่ม** ว่าด้วยการรวมอาคารสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ เข้าเป็นเครือข่ายกันตามวิถีของสถาปนิกไทยที่มีทั้งการวางอาคารเรียงเข้าด้วยกันเป็นแนวดตรง การใช้อาคารบริวารโอบล้อมอาคารประธานที่อยู่ตรงกลาง รวมทั้งการจัดอาคารหลายหลังล้อมรอบที่ว่าง
3. **การสร้างมวล** รูปโฉมสถาปัตยกรรมที่ตั้งตระหง่านให้เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้พบเห็น ไม่เพียงแต่เป็นการสร้างวัตถุธาตุเพื่ออำนวยความสะดวก/ปลอดภัยต่อผู้ใช้สอยภายในเท่านั้น แต่มีแนวคิด/ปรัชญาอยู่เบื้องหลังหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นเรื่องลักษณะไตรภาค การเรียงตัวทางตั้ง การสร้างจักรวาลจำลอง การแสดงฐานานุลักษณะ หรือการสร้างลักษณะอนุสาวรีย์ ทั้งหมดเป็นแบบแผนเฉพาะของสถาปนิกในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยทางสถาปัตยกรรม

การก่อรูปทางสถาปัตยกรรมประการต่าง ๆ จะต้องผ่านการพัฒนาเป็นแนวคิดหลัก (key concepts) พร้อมสาระที่เกี่ยวข้องในความพยายามจัดระเบียบเพื่อสร้างความเข้าใจสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในบริบทสังคมปัจจุบัน

1.2 โจทย์วิจัย

จากการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในเบื้องต้น พบว่ามีความหลากหลายในแนวคิดและรูปแบบ รวมทั้งมีแนวสืบสาน (inheritance) จากรูปแบบเดิม และการปรับเปลี่ยน (transformation) จากรูปแบบเดิมสู่รูปแบบปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีบางกรณีที่มีการปรับเปลี่ยนไปมากจนเข้าข่ายเป็นการคิดใหม่ทำใหม่ (reinvention) งานวิจัย **การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม** จึงมุ่งค้นหาเพื่อตอบโจทย์วิจัย ดังนี้

1. แนวคิดและรูปแบบในมิติต่าง ๆ ของแนวคิดหลัก ๆ ที่มีความหลากหลายในการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่
2. เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่มีการสืบสานรูปแบบจากอดีตสู่ปัจจุบัน
3. เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิมให้สอดคล้องกับปัจจัยบริบทปัจจุบัน

4. เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่เป็นผลจากการ 'คิดใหม่ทำใหม่' ที่จัดเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ตอบรับกับบริบทปัจจุบันและอนาคต

สำหรับการวิจัยในโครงการนี้จะเป็นการมุ่งตอบใจทวิวิจัยทั้ง 4 ประการข้างต้น โดยครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการวางแผน การจัดกลุ่ม และการสร้างมวล ซึ่งเป็นสาระสำคัญของกรอบแนวคิดวิจัยว่าด้วยการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่สำหรับสังคมปัจจุบันและอนาคต

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยมีสาระ ดังนี้

1. ค้นคว้าทฤษฎี หลักการ และแนวทางในการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทย พร้อมกับการพัฒนากกรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework) ที่ประกอบด้วยแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการก่อรูปทางสถาปัตยกรรม (architectural configuration)
2. สำรวจจากคณามานสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในภูมิภาคต่าง ๆ ที่เป็นงานกรณีตัวอย่างและงานที่มีความโดดเด่นตามแนวคิดหลัก ๆ และสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการก่อรูปทางสถาปัตยกรรม
3. ศึกษาแนวคิดของสถาปนิกและนักวิชาการ ทั้งภูมิหลัง ปัจจัย แรบบันดาลใจ และทิศทางที่นำไปสู่แนวรูปแบบการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่
4. สำรวจระดับความคิดเห็นและองค์ประกอบสำคัญ ๆ ของความคิดเห็นทั้งของกลุ่มสถาปนิกทั่วไปในวงการวิชาชีพและกลุ่มคนทั่วไปที่มีต่อการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ตามกรอบแนวคิดวิจัย การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม พร้อมการวิเคราะห์เชิงบูรณาการและการอภิปรายผล และการวิเคราะห์ในมิติการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่ทำใหม่
5. เสนอข้อสรุปจากการวิจัย พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทปัจจุบัน และข้อเสนอแนะการวิจัยในขั้นต่อไปเพื่อการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยในอนาคต

1.4 ขั้นตอนและขอบเขตของการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยมีขั้นตอนและวิธีการตามลำดับ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาแนวคิดหลัก เป็นการศึกษาด้านทฤษฎีจากเอกสารวิชาการทุกประเภทเพื่อกำหนดแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) พร้อมทั้งศึกษากรณีตัวอย่างงานสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์ตามแนวคิดการก่อรูปจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งที่แสดงถึงการสืบสาน (inheritance) และการปรับเปลี่ยน (transformation) รวมทั้งการคิดใหม่ทำใหม่ (reinvention) ซึ่งนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework)

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจภาคสนาม เป็นการออกสำรวจงานสถาปัตยกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ครอบคลุมงานสถาปัตยกรรมกรณีตัวอย่างในขั้นตอนที่ 1 และงานสถาปัตยกรรมอื่น ๆ ที่มีลักษณะโดดเด่นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักและสาระในกรอบแนวคิดวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการ เป็นการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการโดยตรง จำนวน 20 ราย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ออกแบบหรือรับผิดชอบโครงการงานสถาปัตยกรรมกรณีตัวอย่าง เพื่อค้นหาแนวคิดและแรงบันดาลใจในการออกแบบ ตลอดจนความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ นอกจากนี้ ยังมีการสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์จำนวน 5 ราย ในประเด็นเกี่ยวกับความคิดเห็น ข้อขัดแย้ง รวมทั้งทางออกต่อการพัฒนาเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่

ขั้นตอนที่ 4 การสอบถามสถาปนิกทั่วไปและคนทั่วไป ด้วยการสร้างแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสำรวจความคิดเห็นสำหรับกลุ่มสถาปนิกทั่วไป จำนวน 200 ราย และกลุ่มคนทั่วไป จำนวน 300 ราย ในแบบสอบถาม ทั้งชุดคำถามสำหรับกลุ่มสถาปนิกและชุดคำถามสำหรับกลุ่มคนทั่วไป ประกอบด้วยคำถาม 27 ข้อ ที่พัฒนามาจากขั้นตอนที่ 1-3 โดยมีสาระของข้อคำถามที่มุ่งค้นหาระดับความคิดเห็นต่อแนวคิดและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีการก่อรูปตามแนวทางที่แสดงเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ระดับความเห็นด้วยย่อมแสดงถึงระดับการยอมรับ

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบูรณาการและอภิปรายผล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบูรณาการที่รวบรวมจากภาคเอกสาร การสำรวจงานสถาปัตยกรรมภาคสนาม การสัมภาษณ์สถาปนิกและนักวิชาการ และจากการสอบถามกลุ่มสถาปนิกและกลุ่มคนทั่วไป ซึ่งนำไปสู่ 1) การวิเคราะห์เชิงปริมาณในระดับความคิดเห็นต่อการก่อ

รูปทางสถาปัตยกรรมที่แสดงเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ และ 2) การวิเคราะห์มิติสำคัญ ๆ ในความคิดเห็นด้วยการวิเคราะห์ตัวประกอบ (factor analysis) ทั้งนี้ มีการนำเสนอการอภิปรายผลเพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอต่อไป 3) การวิเคราะห์รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเพื่อชี้ประเด็นของการสืบสาน การปรับเปลี่ยน และการคิดใหม่ทำใหม่ในแนวทางการพัฒนาการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ให้มีเอกลักษณ์ไทยสำหรับสังคมปัจจุบันและอนาคต

ขั้นตอนที่ 6 การสรุปและเสนอแนะ นำเสนอบทสรุปที่ชี้แนะแนวทางการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ด้านการก่อรูปทางสถาปัตยกรรม และข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ เพื่อสร้างความมั่นคงด้านเอกลักษณ์ พร้อมเสนอแนะงานวิจัยที่ควรจัดทำขึ้นในอนาคต

1.5 ประโยชน์ของงานวิจัย

1. การศึกษาสาระว่าด้วยการสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ นำไปสู่ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ เศรษฐกิจ อุปสรรค และแนวทาง ในการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ในทางสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมปัจจุบัน เป็นการบุกเบิกพรมแดนความรู้ใหม่ที่ยังเป็นสิ่งที่ขาดหายไปในการสถาปัตยกรรมของไทย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสถาปัตยกรรมในอนาคต

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและทิศทางในการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมให้มีเอกลักษณ์ไทย ซึ่งประสมผลสำเร็จมาแล้วแต่อดีต ที่ได้รับรวมไว้ในงานวิจัยนี้ ย่อมเป็นประโยชน์ต่อวิชาชีพสถาปัตยกรรมในการนำไปเป็นพื้นฐานเพื่อการสืบสานหรือประยุกต์ใช้ในงานออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มุ่งแสดงเอกลักษณ์ไทย

3. งานวิจัยนี้ย่อมสร้างกระแสให้เกิดจิตสำนึกในการตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ในทางสถาปัตยกรรมสำหรับสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงการศึกษ ซึ่งสถาบันการศึกษาจำเป็นต้องปลูกฝังให้มีขึ้น โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนและรวมทั้งการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

4. กระแสโลกาภิวัตน์ที่นำพาลักษณะสากล/นานาชาติ/ต่างชาติเข้าแทนที่ความเป็นไทยโดยลำดับเรื่อยมา การมุ่งสร้างความเป็นไทยในทางสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ซึ่งเป็นการทวนกระแส ไม่เพียงทำให้สังคมไทยภูมิใจในความเป็นไทย แต่ยังทำให้สังคมไทยดำรงสถานภาพได้บนเวทีโลกอีกด้วย

1.6 นิยามคำสำคัญ

งานวิจัยนี้ได้กำหนดคำต่าง ๆ ที่มีความหมายเฉพาะ ดังนี้

กรอบแนวคิดวิจัย (research conceptual framework)

โครงสร้างเชิงสาระของงานวิจัย ประกอบด้วยแนวคิดหลัก ๆ (key concepts) โดยแต่ละแนวคิดหลักประกอบด้วยหลายแนวความคิด (concepts) สำคัญ ๆ เช่น การวางผังเป็นแนวคิดหลักที่ประกอบด้วยแนวความคิดสำคัญ ๆ ได้แก่ ทิศทาง แนวแกน ลำดับ และระดับ เป็นต้น

การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม (architectural configuration)

การสร้างสรรค์รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ครอบคลุมตั้งแต่การสร้างมณฑล ครอบครองพื้นที่บนผืนดิน การรวมตัว/กระจายตัวของหน่วยย่อย ๆ และการขึ้นสู่เบื้องบน ของปริมาตร ประกอบด้วยสาระสำคัญใน 3 ประเด็น คือ การวางผัง การจัดกลุ่ม และการสร้างมวล

การคิดใหม่ทำใหม่ (reinvention)

นวัตกรรมในการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมที่ตอบรับกับเงื่อนไข/ปัจจัยตาม สภาพการณ์ปัจจุบันและการคาดคะเนการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยอาศัย แนวคิดและวิทยาการที่ก้าวหน้าเป็นแรงขับเคลื่อน ในขณะเดียวกันก็ยังสามารถ เชื่อมโยงไปสู่รากลึกของความเป็นไทยได้ ที่อาจพัฒนาต่อไปเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ในบริบทสังคมสมัยใหม่

การปรับเปลี่ยน (transformation)

การผันแปร/ประยุกต์รูปแบบให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ด้วยการอิงแนวคิด รูปแบบ วัสดุ วิธีการก่อสร้าง ฯลฯ ที่ทันสมัย โดยยังคงยึดปัจจัยด้าน สภาพภูมิอากาศ ความเชื่อ และประเพณีปฏิบัติบางประการซึ่งรวมถึงปัจจัยด้านฐานา- นุลักษณะ เป็นรูปแบบที่สะท้อนการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมและสอดคล้องกับบริบทของ สังคมปัจจุบัน

การสืบสาน (inheritance)

การทำตามแบบแผนการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมตามแนวทางที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีต ทั้งนี้ การสืบสานย่อมมีระดับมาการเรือน้อยแตกต่างกันได้

ฐานานุลักษณะ

ลักษณะของสถาปัตยกรรมที่แสดงฐานะแตกต่างกันทางสังคมของผู้ใช้อาคาร โดยใช้ลักษณะหรือองค์ประกอบบางอย่างเป็นสัญลักษณ์ เช่น อาคารสำหรับพระมหากษัตริย์มีเครื่องยอดเรียวแหลม มีการใช้หลังคาจั่วซ้อนชั้น เป็นต้น ซึ่งอาคารสำหรับสาธารณะชนจะใช้แบบเดียวกันนี้ไม่ได้

ไตรภาค

ส่วนประกอบ 3 ส่วนของสถาปัตยกรรมไทย ได้แก่ ฐาน เรือน และยอด เช่น เจดีย์ ประกอบด้วยฐาน เรือนธาตุหรือองค์ระฆัง และยอด ขณะที่เรือนไทยประกอบด้วยเสา คอลัมน์ เรือน และหลังคา เป็นต้น

ไตรภูมิ

จักรวาลตามคติพุทธศาสนา ประกอบด้วยภูมิสาม ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ จักรวาลมีเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลาง ล้อมรอบด้วยภูเขาวงแหวน 7 ชั้น เรียกว่า สัตบริภันท์ ถัดออกไปเป็นทะเลจนสุดกำแพงจักรวาล ตลอดจนความสูงของเขาพระสุเมรุเป็นชั้นกามภูมิ ชั้นรูปภูมิและอรูปภูมิอยู่เหนือขึ้นไปตามลำดับ ทั้งนี้ ภูมิทั้งสามจัดอยู่ในโลกียภูมิซึ่งพุทธศาสนาสอนให้หลุดพ้นไปสู่ภูมิที่สูงกว่าคือ โลกุตระภูมิ หรือ นิพพาน

ทิศทาง (orientation)

การวางแนวของอาคาร เช่น การวางอาคารตามตะวัน หมายถึง การวางแนวของอาคารให้ด้านยาวทอดตัวไปตามทิศตะวันออก-ตะวันตก

แนวแกน (axis)

แนวเส้นตรงที่พาดผ่านอาคารซึ่งเป็นเสมือนเส้นแกนของอาคาร ใช้เป็นเส้นอ้างอิงในการจัดอาคารที่อยู่ท่ามกลางด้านให้มีความสมดุล ทั้งนี้ แนวแกนเป็นเส้นสมมุติที่ไม่ปรากฏในอาคารจริง

ระดับ

ความสูงต่ำลดหลั่นกันของระนาบพื้นตามแนวนอน เช่น เรือนไทยมีระดับพื้นห้องนอนอยู่สูงสุด ลดระดับลงมาสู่พื้นระเบียงและชานตามลำดับ

ลำดับ (sequence)

การเรียงกันเป็นระเบียบตามตำแหน่งก่อน-หลังในการเข้าถึงศูนย์กลางหรืออาคารสำคัญ

สถาปัตยกรรมไทย (Thai Architecture)

งานสถาปัตยกรรมที่มีแนวรูปแบบแสดงเอกลักษณ์ไทยตามแบบแผนประเพณีที่พัฒนาขึ้นในอดีตและสืบทอดต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน หรือที่เรียกกันว่า แนวรูปแบบประเพณีนิยม

สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ (Modern Thai Architecture)

งานสถาปัตยกรรมที่มีแนวรูปแบบแสดงเอกลักษณ์ไทยในบริบทของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งแตกต่างจากสถาปัตยกรรมไทยในแนวรูปแบบประเพณีนิยมที่แสดงเอกลักษณ์ไทยตามแบบแผนดั้งเดิมที่ยึดถือกันมาแต่อดีต

สถาปัตยกรรมสมัยใหม่ (Modern Architecture)

งานสถาปัตยกรรมตามแนวรูปแบบเรียบง่าย ตรงไปตรงมา ที่พัฒนาขึ้นในประเทศแถบตะวันตก หรือแนวรูปแบบที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แบบอย่างสากล (International Style) และแพร่อิทธิพลเข้าสู่ไทยตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 2470 เป็นต้นมา

สถาปัตยกรรมอนุสาวรีย์

สิ่งปลูกสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงบุคคลหรือเหตุการณ์สำคัญ ซึ่งบรรจงสร้างให้มีลักษณะพิเศษเหนือสิ่งปลูกสร้างธรรมดาที่ปรากฏอยู่ทั่วไป โดยมีลักษณะเป็นภูมิสัญลักษณ์หรือลักษณะที่แสดงความยิ่งใหญ่หรือลักษณะที่แสดงพลังศรัทธา

สมมาตร (symmetry)

ลักษณะสมดุลแบบเท่ากันทั้งสองด้าน เมื่อลากเส้นแนวแกนผ่านกิ่งกลางของอาคาร ส่วนของอาคารทั้งสองด้านของแนวแกนจะเหมือนกันทุกประการ

อสมมาตร (asymmetry)

ลักษณะสมดุลแบบไม่เท่ากันทั้งสองด้าน เมื่อลากเส้นแนวแกนผ่านกิ่งกลางของอาคาร ส่วนของอาคารทั้งสองด้านของแนวแกนจะไม่เหมือนกัน

เอกลักษณ์สถาปัตยกรรม

ลักษณะเฉพาะที่เหมือนกันหรือมีร่วมกันของงานสถาปัตยกรรมในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นบริบทหรือปัจจัยอันเป็นเงื่อนไขในการกำหนดรูปแบบของสถาปัตยกรรมนั้น ๆ

1.7 กรอบแนวคิดวิจัย: การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม

แนวคิดหลัก ๆ (key concept) พร้อมสาระในการก่อรูปทางสถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ ประกอบด้วย

1. การวางผัง

- ทิศทาง
 - ว่าด้วยทิศห้วนอน-ตื้นนอน
 - การวางอาคารตามตะวัน
 - การหันหน้าอาคารสู่แม่น้ำ
 - การหันหน้าอาคารไปทางตะวันออก
- แนวแกน
 - การจัดระเบียบแนวแกน
 - ความสัมพันธ์กับบริบท
 - ลักษณะสมมาตร-อสมมาตร
- ลำดับ
- ระดับ

2. การจัดกลุ่ม

- การวางอาคารเรียงเป็นแนว
- การวางอาคารโอบล้อมองค์ประธาน
- การวางอาคารโอบล้อมที่ว่าง

3. การสร้างมวล

- ไตรภาค
 - ไตรภาคในเจดีย์
 - ไตรภาคในโบสถ์วิหาร
 - ไตรภาคในเรือน
- การเรียงตัวทางตั้ง
 - การเรียงตัวทางตั้งในเจดีย์
 - การเรียงตัวทางตั้งในอาคารทรงจั่ว

- ฐานานุลักษณะ
 - สถาปัตยกรรมแห่งฐานานุลักษณะ
 - เครือข่ายแห่งฐานานุลักษณะ: องค์ประกอบ
- จักรวาลจำลอง
 - จักรวาลจำลองในสถาปัตยกรรมวัง
 - จักรวาลจำลองในสถาปัตยกรรมวัด
 - จักรวาลจำลองในสถาปัตยกรรมบ้าน
- ลักษณะอนุสาวรีย์
 - วัดอนุสาวรีย์
 - พระมหาธาตุ
 - พุทธศาสนาคารลักษณะพิเศษ

แผนภาพ 1-1 สารและกระบวนการวิจัย

โครงการ กรอบแนวคิด ทฤษฎี โจทย์ วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตและวิธีการ การวิเคราะห์/อภิปรายผล การสรุปและเสนอแนะ
โครงการวิจัย การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม (Architectural Configuration)

